

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
кандидат педагогічних наук

125 років від дня народження Василя Кучабського (1895–1971), українського історика, громадського і військового діяча

Василь-Дмитро Васильович Кучабський народився 4 листопада 1895 у селі Волиця на Львівщині. 1900 родина Кучабських переїхала до Львова. Там після навчання в народній школі Василь вступив до цісарсько-королівської Академічної гімназії і закінчив її із відзнакою, після чого навчався у Львівському університеті на відділенні права та політології. В університеті він одразу ж поринув у студентське життя, зокрема й у нелегальну політичну діяльність. 1913 студент Кучабський став співорганізатором таємної парамілітарної організації із промовистою назвою «Мазепинський курс мілітарний». Її учасники слухали лекції з військової справи, організували польові навчання та стрільби. У рамках роботи в організації Кучабський під псевдонімом «Вука» написав кілька посібників із військової справи: «Теорія стрільби», «Сигналізація», «Розвідувальна служба» тощо. Це були одні з перших українських підручників з військової справи.

На початку Першої світової війни увійшов до Легіону Українських Січових Стрільців, згодом йому доручили командування сотнею УСС. У вересні 1916 його сотня відзначилася у боях за Лисоню. 1916 потрапив у полон до росіян і до 1918 перебував у таборі для військовополонених у Царщині (нині Волгограді). Він втік з табору і перебрався до Києва. Тут, у складі Куреня Січових Стрільців брав участь у боях проти більшовиків.

У 1923 емігрував до Німеччини, де 1930 у Берлінському університеті здобув ступінь доктора філософії, а у 1935 влаштувався працювати до університету міста Кіль. Саме в цей період, у 1930-х, сповна розкрилася інша сторона Кучабського: історика й політичного мислителя. Автор праць: «Україна і Польща», «Січові Стрільці. Воєнно-історичний нарис», «Українська дипломатія та держави Антанти в 1919 р.», «Симон Петлюра в світлі історії».

З середини 1944 обриваються

Листопад-грудень 2020. Постаті

відомості про Василя Кучабського. Припускали, що його знищили НКВДисти.

Лише у 2007 виявилось, що насправді Василь Кучабський помер власною смертю, до того ж аж у 1971. Наприкінці Другої світової війни родина Кучабських перебралася до німецького містечка Бланкенбург. І хоча Бланкенбург потрапив до радянської зони окупації, Кучабський працював спочатку в тамтешньому муніципалітеті, а потім учителював у місцевій школі. Як йому вдалося не потрапити під каток репресій, достеменно не відомо. Але ціна, яку він заплатив, виявилася величезною: до самої смерті Василь Кучабський уникав будь-яких контактів з українською еміграцією, тому його і вважали загиблим.

125 років від дня народження Зиновія Лиська (1895–1969), українського композитора, музикознавця, педагога

Зиновій Лисько народився 11 листопада 1895 у с. Ракобовина Львівщині. Навчався у Львові в Академічній гімназії та паралельно у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка. 1913 вступив до Львівського університету на філософський факультет, однак Перша світова війна перервала навчання на довгих п'ять років. У 1916 році його арештовують російські окупаційні війська і він потрапляє на Волинь. Після звільнення 1917 Зиновій Лисько вступає добровольцем до лав Українських Січових Стрільців. Із 1922 продовжує свою музичну освіту. Їде до Праги, де бере приватні уроки. З 1923 навчається у Карловому університеті на музикологічному відділі у професора З. Неєдлі. Після закінчення Карлового університету розпочинає у Празі педагогічну працю. Він викладає музично-теоретичні дисципліни в Українському Педагогічному Інституті ім. М. Драгоманова, паралельно навчається у Празькій Державній консерваторії, де його викладачем з композиції був чеський композитор Й. Сук, відтак у вищій школі майстерності, яку закінчує у 1929.

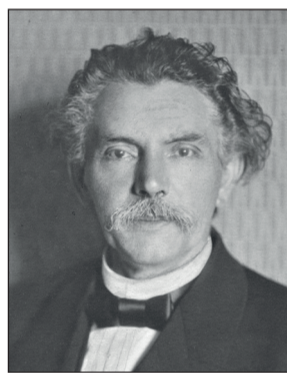
У цьому ж році їде в Радянську Україну і працює викладачем теоретичних дисциплін у музично-драматичному інституті у Харкові. На початку 30-х років по всій Україні почалися масові репресії. Передчуваючи лихо, З. Лисько у 1931 повертається на Галичину, де бере активну участь у музично-громадському житті краю. У 1931–1939 обіймає посаду директора Стрийської філії Вищого музичного інституту. У 1939 стає професором кафедри композиції Львівської державної консерваторії. У 30-ті роки З. Лисько поєднує працю педагога, композитора, музикознавця, організатора музичного життя.

Після Другої світової війни по-

трапляє у табір для переміщених осіб у Міттенвальді, де зустрічає своїх колег-музикантів і вони організують «Об'єднання українських музик». Разом із музикознавцями В. Витвицьким та А. Ольховським Зиновій Лисько працює над музичними статтями до «Енциклопедії українознавства». У 1960 переїхав до США. З 1961 він очолює український музичний інститут в Нью-Йорку. До кінця життя був дійсним членом Наукового Товариства ім. Т. Шевченка та Української вільної академії Наук у Нью-Йорку (очолював музикологічну секцію), членом міжнародної ради фольклорної музики.

Помер З. Лисько 3 червня 1969 в Нью-Йорку, похований на українському кладовищі в Баунд-Бруку.

170 років від дня народження Роберта Зейделя (Robert Seidel, 1850–1933), швейцарського педагога, теоретика трудової школи

Роберт Зейдель народився 23 листопада в Саксонії. Закінчивши народну школу, почав працювати на місцевій фабриці. Шляхом самоосвіти склав екзамен за вчительську семінарію, потім вчителював, відвідував Цюрихський університет. З 1890 редагував газету «Робітничий голос». Пізніше заснував журнал «Народне право». Викладав у Федеральній вищій технічній школі та у Цюрихському університеті. З 1896 займався громадською роботою в Цюрихському кантоні. Пізніше вступив у членство соціал-демократичної партії і був президентом робочого секретаріату Цюрихського кантону.

У 1880-х роках висунув ідею про трудову школу, що могла, на його думку, здійснитися лише тоді, коли суспільство визнає працю основою всієї культури. Ідеї щодо трудової школи виклав у працях «Ручна праця – основа і наріжний камінь гармонічної освіти та виховання» (1901), «Трудова школа, трудовий принцип і трудовий метод» (1910), «Школа майбутнього – трудова школа» (1919) та ін. Значний інтерес викликають і тісно пов'язані з ідеями трудового виховання соціально-педагогічні ідеї Р. Зейделя, представлені в його статті «Цілі виховання» (1921).

Роберт Зейдель був переконаний, що людина зможе здійснити своє призначення не як окрема особистість, а лише як член громади, племені, народу. Вчений писав, що соціальна педагогіка розуміє і розглядає людину не як окрему особистість, а головним чином, як істоту суспільну. Отже, «індивідуальну педагогіку треба вважати великою науковою оманою, оскільки вона розглядає людину як істоту, яка живе сама по собі і сама для себе, а не як соціальну істоту, яка розвивається в суспільстві собі по-

дібних, через суспільство і завдяки складному процесу суспільного життя».

Водночас соціальна педагогіка, за Р. Зейделем, аж ніяк не заперечує індивідуального розвитку людини, оскільки людське суспільство і людська природа складають її основу. Провідні форми соціально-педагогічної діяльності шкіл – ручна праця, гра, сільськогосподарська праця. Вони здатні викликати в учнів «переживання соціального почуття та соціальної волі».

Помер Роберт Зейдель 19 липня 1933 у Цюриху.

140 років від дня народження Сергія Маслова (1880–1957), українського літературознавця, книгознавця, педагога

Сергій Іванович Маслов народився 28 листопада 1880 в м. Ічня Чернігівської губернії. У 1898 закінчив Прилуцьку класичну гімназію. Неординарні можливості майбутнього вченого відзначали не тільки педагоги, але й друзі, товариші з гімназії. Серед найближчих друзів були Володимир Дорошенко – майбутній відомий бібліограф, та Олександр Щербина – майбутній учений-філософ, сліпий з двохрічного віку. Вони пишались дружбою з Сергієм, цінували його обдарованість, працелюбність, відповідальність.

З 1898 навчався в Київському політехнічному інституті, з 1900 – на природничому відділі Університету Св. Володимира. Однак у 1902 вступив на історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира. За активну участь у студентському революційному русі його, серед 183-х студентів Київського університету, було віддано в солдати і вислано до Луцька (1900). У цей час С. Маслов захопився народною творчістю, збирав матеріали для словника української мови, які пізніше використав Б. Грінченко. Після служби у 1901 продовжив навчання і закінчив Київський університет (1907) і був залишений професорським стипендіатом на кафедрі історії російської мови та літератури. Будучи ще студентом, він опублікував першу працю з фольклору – 1902 вийшла його стаття «Лірики Полтавської та Чернігівської губерній».

1913 С. Маслов розпочинає педагогічну діяльність як приват-доцент в Університеті Св. Володимира та на Вищих жіночих курсах, викладає латину й історію російської літератури у київських гімназіях.

Після 1917 працював у вищих і середніх закладах Києва, був дійсним членом Науково-дослідної кафедри мовознавства. Протягом 1926–1937 С. Маслов працював у Всенародній бібліотеці України. З 1939 – завідувач відділу Інституту літератури АН УРСР.

Викладацька діяльність С. Мас-

лова репрезентована значною кількістю курсів лекції та спецкурсів із філологічних дисциплін, які він читав у різноманітних вищих та середніх навчальних закладах Києва.

Наукові праці С. Маслова відповідали таким основним напрямкам: книгознавчі дослідження та твори з історії книгодрукування, бібліографічні праці, евристично-літературознавчі та філологічні роботи. Вчений першим здійснив масштабний розшук, палеографічний і філологічний аналіз та публікацію творів багатьох маловідомих українських письменників XVI–XVIII ст., першим виконав цілісний науковий огляд українських стародруків, розробив принципи укладання українського бібліографічного репертуару XVI–XVIII століть. У 1925 р. він опублікував працю «Українська друкована книга XVI–XVIII ст.»

Помер 11 січня 1957. Похований в Києві на Лук'янівському цвинтарі.

110 років від дня народження Ярослава-Богдана Рудницького (1910–1995), мовознавця, літературознавця, організатора української науки в Канаді

Народився Ярослав-Богдан Рудницький 28 листопада 1910 в Перемишлі в сім'ї правника. Навчався спочатку у Стрийській гімназії разом із Степаном Бандерою. Мріяв вивчитися на лікаря, але українцям за польської окупації Галичини це було зробити дуже важко. Тому 1929 вступив до Львівського університету на відділ славістики, який закінчив 1937. Наступного року Ярослава Рудницького запрошують до Українського наукового інституту в Берліні укласти великий «Українсько-німецький словник». Працював на посаді професора Українського вільного університету у Мюнхені. Потому викладав у Карловому університеті в Празі та Гейдельберзькому університеті.

1949 Ярослав Рудницький разом з родиною переселяється до Канади, де стає професором Манітобського університету у Вінніпезі. Тут він у 1951 засновує кафедру славістики, виховує українців. З 1963 стає професором в Українському католицькому університеті імені Святого Климента в Римі.

Рудницький був відомий у Канаді як організатор українських наукових інституцій. Разом із Дмитром Дорошенком і Леонідом Білецьким він заснував на цих теренах Українську Вільну Академію наук, був її Президентом у 1954–1974. Організував такі наукові об'єднання як Канадська асоціація славістів, Канадське лінгвістичне товариство, Канадський інститут порівняльної літератури, Міжнародна асоціація гуманістичних і суспільних наук Канади. Вчений вільно володів десятками мов, зокрема старогрецькою та латиною.

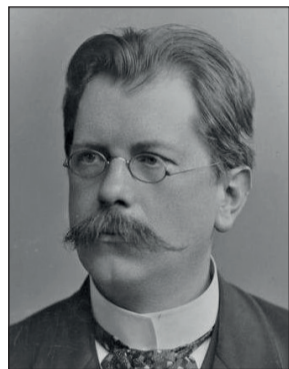
У Ярослава Рудницького була

пристрасть – шукати, де б він не перебував, українські сліди: Лесі Українки – в Італії, Осипа Федьковича – у Венеції, Марка Вовчка – у Німеччині, Михайла Коцюбинського – на острові Капрі, Юрія Лисянського – на Гавайських островах.

А найбільше піклувався вчений про українську мову, присвятивши різним її проблемам десятки наукових публікацій. Професор вважав єдино науковим український прапоис 1929 року.

Помер Ярослав-Богдан Рудницький 19 жовтня 1995, похований у Монреалі в Канаді.

160 років від дня народження Гуго Гаудіґа (Hugo Gaudig; 1860–1923), німецького педагога, засновника педагогіки особистості

Гуго Гаудіґ народився 5 грудня 1860 в містечку Штйокей (Гарц) у родині сільського священника та інспектора шкіл. Закінчив місцеву школу та гімназію в Нордгаузені. Далі вивчав теологію та філософію в університеті Галле. У 1883 захистив дисертацію «Основні принципи естетики Шопенгауера». У 1887 Гаудіґ зайняв посаду в реальній гімназії в Гері, а в 1896 – директора Вищої школи для дівчат та Жіночої учительської семінарії в Галле. У 1900 Гуго Гаудіґ став керівником вищої школи для дівчат, яка того ж року об'єдналася з жіночою учительською семінарією в Лейпцигу.

У 1907 Гаудіґ очолив II Міську школу для дівчат, яка перетворилася на практичний центр його реформаторської педагогіки. У центрі педагогічної системи Гаудіґ бачив особистість. Процес навчання, на його думку, це вільна розмова діяльності, а вчитель має бути помічником-порадником. Учень сам повинен визначати мету, засоби та етапи своєї роботи. Найскладнішим, на думку Гаудіґа, було те, як підвести дитину до самостійної діяльності. Педагог зазначав, що починати виховувати в учнів самостійність треба з першого шкільного дня. Центральним поняттям його педагогіки особистості було самовдосконалення. Учням, на його думку, вчитель має показувати лише шляхи, як можна самостійно набути знань. У школі Гаудіґа особливе місце в навчальному процесі відводилося географії та краєзнавству. Свої педагогічні ідеї педагог викладав у публіцистиці та в численних доповідях під час подорожей по країні та за її межами.

Особливий вплив педагог-реформатор мав на країни Балтики. У 1922 Гуго Гаудіґ відвідав Латвію на запрошення латвійських педагогів. У Педагогічному осінньому тижні в Ризі взяв участь понад тисяча педагогів. Серед кількох десятків праць Г. Гаудіґа: «Дидактичні дрібниці» (1904), «Дидактичні прелюдії» (1909), «Погляд у майбутнє німецької школи» (1915),

«Школа на службі становлення особистості» (1917) та ін. Школа Гаудіґа після Першої світової війни вважалася центром німецької реформаторської педагогіки.

Помер Гуго Гаудіґ 2 серпня 1923. У 1927 школу, в якій він працював, було названо «школою Гаудіґа». У 1933 нацистський режим заборонив діяльність школи. Лише у 1951 Шарлотта Мюллер, педагогиня і колишня учениця Гаудіґа, ставши керівницею середньої технічної школи № 1 у Лейпцигу, спробувала втілити в життя педагогічні ідеї свого вчителя. З її ініціативи в 1954 цій школі було присвоєно ім'я Гуго Гаудіґа. Його ім'я носять також вулиці в Берліні, Дортмунді, Ольденбурзі, Зольтау.

130 років від дня народження Миколи Матіїва-Мельника (1890–1947), українського письменника, журналіста, педагога

Микола Матіїв-Мельник народився 11 грудня 1890 в гуцульському містечку Яблунів (тепер Косівського району Івано-Франківської області). Після закінчення місцевої школи навчався у гімназії в Коломиї. Далі навчався в університетах Чернівців, Львова і Відня.

Влітку 1915 направлений до мобілізаційного табору в містечку Фойтсберг в Штирії (Австрія) і скерований до старшинської школи. У складі Українських січових стрільців (УСС) М. Матіїв-Мельник пройшов всі лихоліття війни, був поранений. На початку 1918 з пораненням повернувся додому і відразу влаштувався на посаду вчителя в приватну гімназію м. Чорткова. Його прийняли посеред навчального року, оскільки він міг викладати українську та німецьку мови, був добрим знавцем рідної та європейської літератури, грав на скрипці, керував хором.

У 1927 переїхав до Львова, брав участь у громадському житті та вчителював у гімназіях, в учительській семінарії українського педагогічного товариства у Львові, з 1928 – у Львівській приватній гімназії сестер-василіянок та інших приватних навчальних закладах. З установленням радянської влади спершу мав надії на відродження українського духу, навіть вступив до спілки письменників України (у 1940). Він був серед тих, хто готував Акт проголошення Української Держави 30 червня 1941, очолював тоді літературну студію українського радіо у Львові.

Матіїв-Мельник – автор прозових творів, різних публіцистичних промов та відозв, а ще він любив віршувати. На фронтах Першої світової війни писав патріотично-ліричні твори, зокрема, вірші «Журавлі», «І впаде в прах Єрихон...», «Дефіляда». Спершу твори письменника друкувалися у численних періодичних виданнях: «Діло», «Новий час», «Літопис Червоної калини» та ін. У шкіль-

них читанках друкувався його український переклад «Слова о полку Ігоревім», що вийшов окремо. Починаючи з 1920-х випускав збірки творів. У Коломиї вийшло дві книжки – поема «На ріках вавилонських» (1921) та збірка оповідань «По той бік греблі» (1922). Пізніше побачили світ збірки оповідань «За рідне гніздо», «Крізь дим і згар», «На чорній дорозі», поеми «Паде позовклий лист», «Ларіон», «Ефіяльт». Писав також для дітей – «В скарбоні серця» (Синятин, 1992), «Новели» (Косів, 1993), «Твори» (Львів, 1995).

1944 виїхав до Австрії, викладав у таборі для переміщених осіб (м. Зальцбург). З 1947 жив у США. Помер 28 вересня (за ін. даними 28 листопада) 1947 у м. Нью-Гейвен (США). Частина рукописної спадщини зберігається у родині письменника в США. 1990 на будинку, в якому він народився, встановлено меморіальну дошку, 1991 на подвір'ї Яблунівської середньої школи йому відкрито пам'ятник.

120 років від дня народження Ігоря Лоського (1900–1936), українського історика, педагога, учасника бою під Крутами

Ігор Лоський народився 15 грудня 1900 у місті Люблін у родині історика права, українського громадського та політичного діяча, дипломата Костянтина Лоського. Разом з іншими гімназистами у січні 1918 вступив до Студентського куреня армії УНР. Брав участь у бою під Крутами, в якому був важко поранений. Написав спогади про цю подію під назвою «Крути». Згодом працював у Міністерстві закордонних справ УНР.

Після Визвольних змагань перебував на еміграції. Спочатку – у Відні, де 1921 став студентом Українського вільного університету. Згодом університет перенесено до Праги, де І. Лоський продовжує навчання до 1927. Під час навчання брав також активну участь в українському громадському житті, став одним із засновників товариства «Український стяг».

1927 продовжив студії в Українському науковому інституті в Берліні. Навчався під керівництвом професора Дмитра Дорошенка. Особливо цікавився періодом Гетьманщини, підготував монографію про Івана Богуна. Написав праці «Українці на студіях у Німеччині в XVI-XVIII століттях» (1931) й «Українські студенти в Ростоку й Кілі» (1932).

1932 переїхав до Львова. За сприяння митрополита Андрея Шептицького отримав посаду учителя Малої греко-католицької семінарії, де викладав історію та французьку мову, а також одночасно обіймав посаду співредактора часопису «Хліборобський шлях». Писав та друкував історичні нариси та статті в багатьох українських часописах та видавництвах, зокрема «Новий час», «Червона калина», «Нова хата»,

«Життя та знання». Написав кілька монографій з історії Гетьманщини XVII й XVIII століття.

Досліджував також роль української жінки в історії. Першу свою працю про українських жінок – «Жінка в добу Хмельниччини» опублікував в україномовному часописі української діаспори США «Свобода» (Нью-Йорк, 1934), а працю «Українка часів Козаччини» – в громадсько-політичному часопису Союзу українок «Жінка» (Львів, 1935). Вже після його смерті часопис «Свобода» опублікував працю «Українська жінка в Козацьку добу» (Нью-Йорк, 1941), а газета «Незборима нація» – працю «Марія Тарасенко» (Київ, 2009). У цих працях І. Лоський висвітлює суспільно-правовий стан української жінки, її роль в українській історії та культурі, її освіту, одяг, сімейні відносини, гостинність, побут.

Ігор Лоський помер раптово 27 травня 1936 у Львові на 36-му році життя.

140 років від дня народження Северини Кабарівської (1880–1929), української письменниці, громадсько-культурної діячки, педагогині

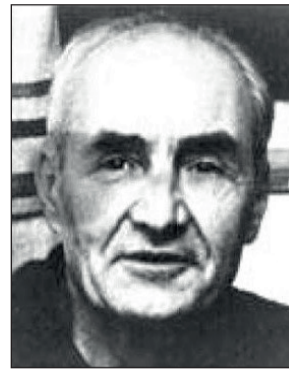
Кабарівська Северина Іванівна народилася 18 грудня 1880 у с. Білка Шляхотська (нині с. Верхня Білка на Львівщині). Закінчила учительську гімназію у Львові, вчителювала. У 1906–1911 у с. Сихів (нині у складі Львова) організувала читальню, драматичний гурток, навчала неписьменних грамоти, брала участь у створенні товариств «Рідна школа», «Сокіл», «Кружок жінок», «Народний дім».

Наприкінці 1913 С. Кабарівська очолила делегацію жіноцтва містечка Ходорів (Львівщина) для привітання Івана Франка з 40-річчям творчості. Цей епізод описала у творі «Хвилина в хаті генія». 1914 в Ходоріві з ініціативи С. Кабарівської організовано жіночий гурток Українського педагогічного товариства ім. Т. Шевченка. У червні цього ж року відбулися перші загальні збори, на яких її було обрано головою товариства. Однак Перша світова війна перервала освітянську працю.

Під час війни працювала сестрою милосердя, збирала кошти для Українських січових стрільців. Авторка збірок поезій на національно-патріотичну тематику «Вкраїні служи!» (1919), оповідань для дітей «Тарас-пастушок» (1925); статей на освітньо-педагогічну, суспільно-громадську тематику, зокрема «Про завдання та організацію нашого жіноцтва інтелігентного» (1904), «Поборім неграмотність!» (1916), «Книжки – новий світ» (1918), «Дещо про уссовершення самого себе» (1919), «Шлях організації українського жіноцтва» (1919) та ін. У 2008 у Львові побачила світ збірка віршів С. Кабарівської для дітей «Покитилося яблучко в світ».

Северина Кабарівська померла 19 листопада 1929 в м. Бурштин, похована у Львові.

100 років від дня народження Святослава Караванського (1920–2016), українського поета, мовознавця, перекладача, правозахисника

Святослав Караванський народився 24 грудня 1920 в Одесі. У 1938–1939 роках навчався в Одеському індустріальному інституті й заочно – Інституті іноземних мов. Протягом 1940–1941 служив у Червоній армії. Під час війни потрапив у німецький полон. Звільнившись у 1942, навчався в Одеському університеті, брав участь у підпіллі ОУН(б). За допомоги оонівських зв'язків із румунами Караванського в 1944 десантували з літака на територію СРСР. Однак за кілька днів С. Караванського заарештували. 1945 військовий трибунал присудив йому 25 років таборів. З радянського ув'язнення Караванського звільнили майже за 16 років за амністією.

У 1962 вступив в заочний відділ філологічного факультету Одеського університету. Караванський активно виступав проти русифікації, за розвиток і підтримку української мови. За написану 1965 самвидавну статтю «Про одну політичну помилку» із критикою русифікації вищої школи Караванського заарештували і відправили в табори суворого режиму.

Загалом він провів за ґратами у радянських концтаборах 31 рік. В ув'язненні розпочав працювати над «Словником рим української мови» (до нього в Україні нічого подібного не створювали: Караванський самостійно склав близько 60 000 римованих пар слів). У грудні 1967, коли його дружині відмовили у побаченні з чоловіком, вона написала заяву начальнику табору і копію Генсекретарю ЦК КПРС Леоніду Брежнєву: «Оскільки ви за 18 років не можете виправити мого чоловіка, то прошу його розстріляти, а не знущатися з нього». Ця її заява облетіла цілий світ.

Караванський один працював, як велика мовознавча інституція: проживаючи з 1979 в США, випустив у світ надзвичайно популярні «Практичний словник синонімів української мови» (1993), «Російсько-український словник складної лексики» (1998). Останні два словники кілька разів перевидавалися. Якось Альбер Камю, який багато мандрував світом, на питання, ким він себе вважає і де його батьківщина, відповів: «Моя батьківщина – французька мова». Те саме міг би сказати про себе й Святослав Караванський, який сам був і мовою, і Україною. Він зробив величезний внесок у розвиток української мови; зараз його працями користуються не лише філологи.

Помер Святослав Караванський 17 грудня 2016 в Балтиморі (США).